

УДК 006:[002:339]

О.В. Шевченко

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

У статті досліджено діяльність галузевих організацій, що формують класифікаційну характеристику досліджуваної документації, проведено аналіз і визначено авторську думку про основні види нормативно-законодавчих документів, стандартів, сертифікатів комерційної діяльності України.

Ключові слова: торговельна документація, комерційна діяльність, класифікація, документаційне забезпечення.

O. V. Shevchenko

CUCHASNI OF PROBLEM OF NORMATIVE PROVIDING OF CLASSIFICATION OF POINT-OF-SALE DOCUMENT

In the article investigational activity of particular branch organizations which form classification description of the probed document is conducted analysis and certainly author idea about basic kind's normatively legislative documents, standards, certificates of commercial activity of Ukraine.

Keywords: point-of-sale document, commercial activity, classification, documentation providing.

Нині досить актуальним є питання створення класифікації, яка б реалізувала підхід до торговельної документації як до складної інформаційної системи.

Ключовою проблемою класифікації торговельної документації є правильний вибір галузевих пріоритетів, на досягнення яких має бути зорієнтоване документаційне забезпечення комерційної діяльності України.

Метою цієї публікації є розгляд та уточнення основних напрямків нормативного забезпечення класифікації торговельної документації.

Для розуміння місця та значення торговельної інформації в документах необхідно визначити її як змістову складову документа в інформаційних відносинах галузі. Спираючись на думку провідних учених-документознавців Н.М. Кушнарєнко, С.Г. Кулєшова, К.І. Рудельсон, Г.М. Швецової-Водки, ми розподілимо торговельну документацію за ознаками, якими вони розрізняються, або схожі [1 – 4].

Проте постає питання до видової приналежності торговельної документації. Згідно з класифікацією проф. С.Г. Кулєшова, торговельна документація може належати до інфраструктурного виду документації, оскільки

функціонує в комерційній базовій сфері соціальної діяльності [4].

Незважаючи на відмінності між документами, зумовлені галузевою специфікою, результативність цієї роботи визначається знаходженням точок дотику, що забезпечить ефективне використання різних документів у межах певної установи, галузі чи економіки країни загалом.

Можна виокремити кілька підходів до розуміння нормативного забезпечення класифікації торговельної документації.

По-перше, торговельну документацію можна класифікувати за різними ознаками. Кожний торговельний документ своїм видом (формою) і змістом вказує на зовнішній і внутрішній зв'язок з іншими документами.

Важливе теоретичне та практичне значення для вивчення сутності документів має їхня загальна класифікація, в основу якої покладені блоки ознак, що будуються за різними характеристиками документа (інформаційною і матеріальними складовими, способом документування, обставинами існування в зовнішньому середовищі).

Перелічимо ознаки класифікації торговельної документації (табл. 1).

Таблиця 1

Основні ознаки загальної класифікації торговельної документації

<i>Фасетні блоки</i>	<i>Види торговельної документації за фасетними блоками</i>
Характер знакових засобів фіксації інформації	Текстова цифрова комплексна
Канал сприймання інформації	Візуальна аудіовізуальна
Ступінь розповсюдженості інформації	Опублікована електронна
Рівень обробки часом	Первинна вторинна

Джерело: розроблено автором з урахуванням [5].

Видно з *табл. 1*, що за характером знакових засобів фіксації інформації торговельна документація поділяється на текстову, цифрову та комплексну; за каналом сприйняття інформації – на візуальну й аудіовізуальну; за ступенем розповсюдженості інформації – на опубліковану й електронну; за рівнем обробки часом – на первинну та вторинну.

Основну увагу приділимо в дослідженні класифікації торговельної документації за змістом.

Отже, система документації комерційної діяльності країни класифікується на основі п'яти основних ознак загальної класифікації, де, по-перше, класифікація торговельної документації за змістом займає першу позицію.

По-друге, для виконання більшості завдань комерційної діяльності недостатньо використати окремі форми документів, необхідно спиратися на взаємопов'язані системи торговельної документації. Для торговельної документації досить актуальною є проблема уніфікації, тобто встановлення єдиного комплексу видів і різновидів документів, форм і правил складання й оформлення документів. Уніфікація документів включає їхню стандартизацію, зменшення кількості видів і різновидів документів, визначення певного кола документів, за допомогою яких здійснюється комерційна діяльність.

Уніфікація полягає у встановленні однотипного складу та форм термінологічної структури документів, що фіксують виконання однотипних функцій і проводиться з метою скорочення обсягів торговельної документації та типізації її форм, зниження трудомісткості її обробки, досягнення інформаційної сумісності різних систем документації за сумісними функціями комерції.

Отже, торговельна документація являє собою складну інформаційну сукупність, яка відзначається великою кількістю параметрів і показників, що зумовлює роль уніфікації як одного з дієвих напрямів удосконалення документаційного забезпечення комерційної діяльності.

По-третє, розглянемо більш детально нормативне законодавство в комерційній діяльності. В наш час документацій незабезпечення в організаціях і установах торгівлі України регулюється чинним законодавством, постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України, розпорядчими документами вищестоящих організацій, положеннями про установи, інструкціями щодо документування комерційної діяльності та інші документи, в створенні яких беруть участь:

- Кабінет Міністрів України – постанови, розпорядження;
- Міністерство зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України – накази, інструкції, вказівки;
- державні комітети і комісії – постанови, інструкції, вказівки;
- головні управління та управління при Кабінеті Міністрів України – накази, інструкції, вказівки;
- виконкоми рад народних депутатів, їхні управління та відділи – рішення, розпорядження (виконкоми), накази (управління та відділи виконкомів);
- власники промислових, виробничих об'єднань, фірм, трестів, підприємств, установ, організацій – накази, інструкції, розпорядження, вказівки.

Саме ці організації впливають на формування класифікаційної характеристики торговельної документації, які розробляють і затверд-

жують її відповідно до галузевого спрямування, що становить її нормативно-правову базу.

Перелічимо види нормативно-законодавчих документів (табл. 2):

Таблиця 2

Нормативно-законодавчі документи комерційної діяльності

<i>Документи, що регулюють комерційну діяльність</i>	<i>Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. Господарський кодекс № 436 – IV від 16 січня 2003 р. Цивільний кодекс України № 435 – IV від 16 січня 2003 р. Митний кодекс України № 92-IV від 11.07.2002 р.</i>
Указ Президента України	Про застосування штрафних санкцій за порушення норм із регулювання обігу готівки № 436/95 від 12 червня 1995 р.
Закони України	<p>Про стандартизацію № 2408-III від 17.05. 2011 р. Про внутрішню торгівлю № 9443 від 10.11.2011 р. Про зовнішньоекономічну діяльність № 959-XII від 16.04.1991 р. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті №185/94-ВР від 23.09.1994 р. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності №2806 – IV від 6 вересня 2005 р. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців № 755 - IV від 15 травня 2003 р. Про ліцензування певних видів господарської діяльності №1775-III від 1 червня 2000 р. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг № 265/95- ВР від 6 липня 1995 р. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів №481/95- ВР від 19 грудня 1995 р. Про безпечність та якість харчових продуктів № 771/97- ВР від 23 грудня 1997 р. Про захист прав споживачів № 1023 – XII від 12 травня 1991 р. Про інформацію № 2657-XII від 2 жовтня 1992 р. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг № 3689 – XII від 15 грудня 1993 р. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення № 4004 – XII від 24 лютого 1994 р. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні №996 – XIV від 16 липня 1999 р. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні № 2346 – III від 5 квітня 2001 р.</p>
Накази	<p>Міністерства фінансів України № 1394 від 7 листопада 2011 р. «Про затвердження Положення про реєстрацію платників податку на додану вартість» Міністерства економіки України № 104 від 19 квітня 2007 р. «Про затвердження Правил роздрібної торгівлі непродовольчими товарами» Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій № 126 від 19 жовтня 2004 р. «Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні» Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України № 185 від 11 липня 2003 р. «Про затвердження Правил роздрібної торгівлі продовольчими товарами» Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України № 396 від 8 липня 1996 р. «Про затвердження Правил роботи дрібнороздрібної торговельної мережі» Міністерства охорони здоров'я України № 247 від 9 жовтня 2000 р. «Про затвердження Тимчасового порядку проведення державної санітарно-гігієнічної експертизи».</p>
<p>Постанови Кабінету Міністрів України</p> <p>Постанова правління Національного банку України</p>	<p>Про строк дії ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності, розміри й порядок зарахування плати за її видачу № 1755 від 29 листопада 2000 р. Про затвердження Порядку подання і реєстрації декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки № 440 від 5 червня 2013 р. Про затвердження Порядку провадження торговельної діяльності та правил торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів № 833 від 15 червня 2006 р. Порядок застосування електронного цифрового підпису органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями державної форми власності № 1452 від 28 жовтня 2004 р. Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні від 15 грудня 2004 р.</p>

Як видно з *табл. 2*, основними актами цивільного та господарського законодавства України є Цивільний кодекс України № 435 – IV і Господарський кодекс України № 436 – IV, ухвалені Верховною Радою України 16 січня 2003 р. Цивільне законодавство регулює цивільні відносини, Господарський кодекс України визначає правові засади господарювання, які базуються на різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності. Основні права споживачів визначені ст. 39 третього розділу «Захист прав споживачів» Господарського кодексу України. Ст. 6 «Акти цивільного законодавства і договір» і ст. 10 «Міжнародні договори» Цивільного кодексу України, в яких розкрито вимоги до укладання господарських договорів. Договір купівлі-продажу – ст. 655 ЦКі загальні положення про купівлю-продаж – гл. 54 ЦК, договір міни – ст. 715, 716 ЦК, договір комісії – глава 69 ЦК, договір поставки – ст. 712 ЦК, договір комерційної концесії (франчайзингу) – гл. 76 ЦК, договір доручення – гл. 68 ЦК [6].

Вагоме значення в комерційній діяльності країни належить Господарському кодексу України, в ст. 15 якого «Технічне регулювання у сфері господарювання» зазначено, що у сфері господарювання застосовуються: стандарти, класифікатори, технічні умови та ін. [7].

Важливими нормативно-правовими актами, що регулюють діяльність у сфері комерційної діяльності, є Указ Президента України «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки» від 12 червня 1995 р. № 436/95 та інші нормативно-правові акти, ухвалені Кабінетом Міністрів України, а саме: «Про строк дії ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності, розміри і порядок зарахування плати за її видачу» від 29 листопада 2000 р. № 1755, «Про затвердження Порядку подання і реєстрації декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки» від 5 червня 2013 р. № 440, «Про затвердження Порядку провадження торговельної діяльності та правил торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів» від 15 червня 2006 р. № 833, «Порядок застосування електронного цифрового підпису ор-

ганами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями державної форми власності» від 28 жовтня 2004 р. № 1452 та ін.

Проаналізувавши дані *табл. 2*, підсумуємо, що наявні на сьогодні в комерційній діяльності закони лише частково урегулюють питання документального супроводу організації комерції в Україні. Проведений огляд нормативної бази сфери дає нам підстави стверджувати, що наведені законодавчі документи не здатні забезпечити достатньою мірою сучасні вимоги документознавчого забезпечення комерції країни та здійснити її класифікаційну характеристику.

Нині в комерційній діяльності склалася складна ситуація: в умовах актуалізації та зростання ролі комерції відсутні базові галузеві закони, які покликані на загальнодержавному рівні регулювати документальне забезпечення комерції. Положення, правила, накази та інші нормативно-законодавчі документи потребують доопрацювання.

Отже, необхідно ухвалити галузевий закон і вдосконалити нормативно-правову базу у сфері документального супроводу відповідно до потреб галузі, забезпечивши:

- приведення галузевої документознавчої термінології до єдиного стандарту;
- співіснування національних і європейських стандартів роботи з торговельною документацією в Україні;
- уніфікацію ділових процесів у комерційній сфері країни.

У функціонуванні комунікаційного середовища комерційної діяльності та здійснення класифікації торговельної документації важлива роль належить стандартам і сертифікатам, які виконують функцію гармонізації й узгодженості різнорідних документів.

Об'єктом стандартизації у комерційній діяльності є торговельна документація, яку створюють, опрацьовують, використовують і зберігають у торговельних установах і організаціях.

У комерційній діяльності України сформована система нормативних документів зі стандартизації, а саме:

- державні стандарти (ДСТУ), які є обов'язковими для всіх суб'єктів господарювання, незалежно від форми власності;

– галузеві стандарти (ГСТУ), які розробляють на продукцію за відсутності державних стандартів України;

– стандарти підприємств (СТП);

– технічні умови України (ТУУ), які містять вимоги, що регулюють відносини між постачальником (розробником, виготовлювачем) і споживачем (замовником) продукції.

Нині в комерційній діяльності України діють такі стандарти:

– ДСТУ 1.0-93 Державна система стандартизації України. Основні положення;

– ДСТУ 1.2-93 Державна система стандартизації України. Порядок розроблення державних стандартів;

– ДСТУ 1.3-93 Державна система стандартизації України. Порядок розроблення, побудови, викладу, оформлення, узгодження, затвердження, позначення та реєстрації технічних умов;

– ДСТУ 1.4-93 Державна система стандартизації України. Стандарт підприємства. Основні положення;

– ДСТУ 1.5-93 Державна система стандартизації України. Загальні вимоги до побудови, викладу, оформлення і змісту стандартів та ін.

Отже, наразі не існує основоположних стандартів, які б визначали організаційно-методичні положення для функціонування торговельної документації, ними є вищеперераховані законодавчі документи (державні стандарти, стандарти підприємств, технічні умови та ін.). Розв'язання проблеми якості стандартизації та сертифікації в комерційній діяльності здійснюється шляхом запровадження Законів України, які забезпечують регулювання комерції, серед яких: «Про стандартизацію», «Про внутрішню торгівлю», «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті», національних, міжгалузевих стандартів, стандартів торговельних підприємств, які сприяють упорядкуванню торговельної діяльності, забезпечують скоординовану діяльність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, дозволяють створювати конкурентне середовище, управління якості, рівномірно розподіляти навантаження між працівниками [8 – 12].

Отже, нині є всі підстави зарахувати торговельну документацію до інфраструктурного виду документації спеціального документознавства, оскільки вона функціонує в комерційній базовій сфері.

В основу загальної класифікації торговельної документації покладено три блоки ознак: інформаційна, матеріальна складові документа й обставини існування її в зовнішньому середовищі. Серед ознак класифікації виокремимо: характер знакових засобів фіксації інформації, канал сприйняття інформації, рівень обробки часом, зміст документа. Оскільки торговельна документація функціонує в комерційній діяльності, її різноманіття пов'язане зі змістом цієї сфери економіки країни, тому основна увага приділяється саме змістовій класифікаційній ознаці.

У розробці, затвердженні документації галузі беруть участь Кабінет Міністрів України, Міністерство зовнішніх зв'язків і торгівлі України, Державні комітети і комісії, головні управління й управління при Кабінеті Міністрів України, виконкоми рад народних депутатів, власники промислових, виробничих об'єднань, підприємств та ін.

Нині нараховується 28 основних нормативно-законодавчих документів, які регулюють комерційну діяльність країни, серед них лише Цивільний кодекс України і Господарський кодекс України побіжно висвітлюють укладення окремих господарських договорів і регулюють господарську діяльність. У комерційній діяльності України відсутні базові галузеві документи, які б регулювали її документаційне забезпечення. Набуває актуальності потреба вдосконалення нормативно-правової бази документаційного забезпечення комерційної діяльності на державному рівні.

Стандарти та сертифікати відіграють провідну роль у класифікації торговельної документації, оскільки фрагментарно подають галузеву термінологію, створюють основу для узгодженості державних і європейських стандартів та ін. Стандартизація галузі направлена на забезпечення єдності технічної політики комерційної діяльності країни. Але, основоположних стандартів, які б визначали організаційно-методичні положення для

функціонування торговельної документації, наразі не існує.

Серед 18 чинних у комерції державних класифікаторів лише в Державному класифікаторі управлінської документації ДК 010-98 (8 і 9 класи) представлена торговельна та зовнішньоторговельна документація і в ньому вміщено 155 назв документів, проте не розкрито торговельна документація, яка наразі функціонує в галузі [12].

Незважаючи на відмінності між торговельною документацією, обумовлені її галузевою специфікою, робота з класифікації визначається знаходженням точок дотику, що забезпечить ефективне використання різних документів у межах певної комерційної установи, галузі, економіки країни загалом.

Використані джерела

1. Кушнарєнко Н.М. Новий етап інституалізації науки про документ / Н.М. Кушнарєнко ; Укр. наук.-дослід. ін-т архів. справи та документознавства ; Європ. ун-т. // Студії з архівної справи та документознавства – К., 2004. – Т. 12. – С. 126-130.
2. Рудельсон К.И. Современные документные классификации / К.И. Рудельсон. – М. : Наука, 1973. – 267 с.
3. Швецова-Водка Г.М. Документ і книга в системі соціальних комунікацій : дис. ... д-ра іст. наук за спец. 07.00.08 / Г.М. Швецова-Водка ; Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. – Рівне, 2002. – 490 с.
4. Кулєшов С.Г. Документознавство в системі наук документально-комунікативного циклу / С.Г. Кулєшов // Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи : наук. доп. Всеукр. конф. – К. : УНДІАСіД, 1997. – Ч. 2. – С. 37-40.
5. Палєха Ю.І. Культура діловодства в сучасних установах України : становлення, технологія, організація, керування : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.10 / Ю.І. Палєха ; Держкомархів України ; УНДІАСіД. – К., 2005. – 18 с.
6. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] № 435-IV від 16.01. 2003 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
7. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] № 436-IV від 16.01. 2003 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
8. ДСТУ 1.4-93 Державна система стандартизації України. Стандарт підприємства. Основні положення [Електронний ресурс] № 116 від 29. 07.1993р. – Режим доступу: <http://document.ua...standartizaciyi-ukrayini...nog9016.html>. – Назва з екрана.
9. ДСТУ 1.5:2003 Національна стандартизація. Правила побудови, викладення, оформлення та вимоги до змісту нормативних документів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua>docs/tdoc12.php>. – Назва з екрана.
10. Про стандартизацію [Електронний ресурс] : Закон України № 2408-III (2408-14) від 17.05.2011 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>. – Назва з екрана.
11. Про внутрішню торгівлю [Електронний ресурс]: Закон України № 9443 від 10.11.2011 р. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua>1_doc2. – Назва з екрана.
12. Державний класифікатор управлінської документації: ДК 010-98 / упоряд. С.М. Бугай. – Вид. офіц. – К. : Держстандарт України, 1999. – 53 с.